

Doroteos

POCHWAŁA PANA JEZUSA

(*Pap. Bodmer XXXII: Laudes Domini Iesu*)

WSTĘP

Dwa lata temu na łamach czasopisma „Vox Patrum” ukazało się tłumaczenie hymnu Doroteosa *Do Abrahamą* (*Pap. Bodmer XXX: Ad Abraham*)¹. Obecnie chcielibyśmy przedstawić inny utwór tego samego autora, zachowany na tym samym papirusie bodmeriańskim, który powstał pod koniec IV w. lub na początku V w. po Chrystusie². Tekst grecki został wydany po raz pierwszy 17 lat temu³. Wtedy też pojawiło się w języku francuskim pierwsze tłumaczenie omawianego utworu. Po pięciu latach Enrico Livrea przygotował nową, lepszą edycję tekstu, wzbogaconą o translację utworu Doroteosa na język włoski⁴. Proponowany niżej przekład opiera się na edycji Livrei z roku 2004.

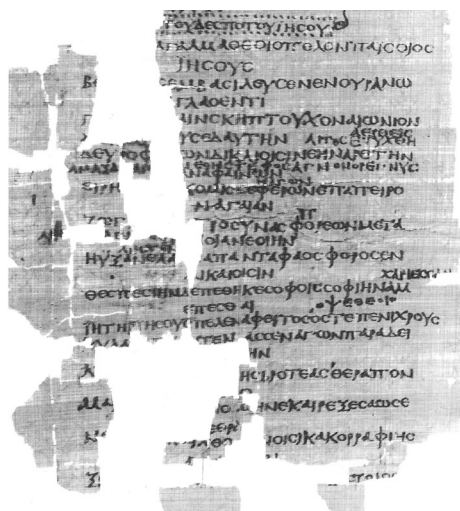
Tytuł utworu nie został zachowany w pełni. Papirus Bodmeriański XXXII zawiera połowiczny nagłówek [...]ΤΟΥΔΕΣΠΟΤΟΥΙΗΣΟΥ, umieszczony w charakterystycznej ramce tytułarnej. Nagłówek ten daje się odczytać jako grecka forma dopełniacza liczby pojedynczej τοῦ δεσπότη τοῦ Ἰησοῦ (dosłownie „Pana Jezusa”), co dowodzi utraty jakiegos̄ rzeczownika w początkowej części oryginalnego tytułu.

¹ Por. Doroteos, *Do Abrahamą* (*Pap. Bodmer XXX: Ad Abraham*), z języka greckiego przełożył K.T. Witzczak, wstępem i komentarzem opatrzyli K. Tadańczyk – K.T. Witzczak, *VoxP* 34 (2014) t. 61, 519-528.

² Por. tamże, s. 519. Zob. też R. Kasser – G. Cavallo – J. Van Haelst, *Nouvelle description du Codex des Visions*, w: *Papyrus Bodmer XXXVIII*, red. A. Carlini, Cologny – Genève 1991, 124; J.N. Bremmer, *The Vision of Dorotheus*, w: *Early Christian Poetry. A Collection of Essays*, ed. J. den Boeft – A. Hilhorst, Supplements to „Vigiliae Christianae” 22, Leiden – New York – Köln 1993, 255, nota 6; J.M. Robinson, *The Story of the Bodmer Papyri. From the First Monaster’s Library in Upper Egypt to Geneva and Dublin*, Cambridge 2013, 143-145. Niektórzy badacze sądzą, że papirus powstał ok. 400 r., por. A.H.M. Kessels – P.W. van der Horst, *The Vision of Dorotheus (Pap. Bodmer 29)*, *VigCh* 41 (1987) 314: „This papyrus was written about 400 C.E.”.

³ Por. *Papyri Bodmer XXX-XXXVII: «Codex des Visions». Poèmes divers*, edités avec une introduction générale, des traductions et des notes par A. Hurst et J. Rudhardt, München 1999, 105-118.

⁴ Por. E. Livrea, *Dorothei Laudes] Domini Jesu (P. Bodmer XXXII)*, *ZPE* 147 (2004) 39-43.

Il. 1. *Papyrus Bodmer XXXII*. Fragment zawiera tytuł i 14 pierwszych wersów (od A do Ξ). Źródło: *Papyri Bodmer XXX-XXXVII: «Codex des Visions». Poèmes divers*, edités avec une introduction générale, des traductions et des notes par A. Hurst – J. Rudhardt, München 1999, wkładka. Przedruk za zgodą „Fondation Martin Bodmer, Cologne”.

André Hurst i Jean Rudhardt, pierwsi edytorzy drobnych dzieł Doroteosa, przypuszczali, że grecki tytuł mógłby być oddany w języku francuskim jako *Éloge] du Seigneur Jésus (Pochwała Pana Jezusa)* lub alternatywnie *Œuvres] du Seigneur Jésus (Prace Pana Jezusa)*, ale ostatecznie nie zdecydowali się na próbę restytucji oryginalnego tytułu greckiego⁵. Twórcy *Słownika grecko-hispańskiego* zastosowali nazwę łac. *Laudatio domini Iesu*⁶. Dopiero Livrea zaproponował własną rekonstrukcję greckiego tytułu: Αἴνεσις] τοῦ δεσπότητος Ἰησοῦ, a także jej odpowiednik w języku łacińskim (*Laudes] Domini Jesu*) oraz włoskim (*Elogio del Signore Gesù*)⁷. Wyjątkowo spotykamy tytuł *Hymn of the Lord Jesus (Hymn Pana Jezusa)*⁸. Skrót *Jes.* lub *Laud.* są obecnie ogólnie przyjęte w literaturze przedmiotu⁹. Wydaje się, że zaproponowany

⁵ Por. Hurst – Rudhardt, *Papyri Bodmer XXX-XXXVII*, s. 105. Warto odnotować, że L. Miguélez Caveró (*Poems in Context: Greek Poetry in the Egyptian Thebaid 200-600 AD*, Berlin 2008, 62) akceptuje sugestię edytorów co do tytułu: *[Eulogy] of Lord Jesus* (wersja alternatywna: *[Works] of the Lord Jesus*).

⁶ Por. *Diccionario griego-español*, ed. F.R. Adrados, t. 6, Madrid 2002, XXX.

⁷ Por. Livrea, *Dorothei Laudes] Domini Jesu*, s. 39-42.

⁸ Por. K. Kalish, *The Presence of Hades in the Codex of Visions (P. Bodm. XXXI, XXXII, XXXV)*, w: *Actes du 26e Congrès international de papyrologie. Genève, 16-21 août 2010*, éd. P. Schubert, Genève 2012, 391.

⁹ Skrót *Jes.* stosują zazwyczaj badacze bodmerskiego kodeksu wizji (*Codex Visionum = Pap. Bodmer XXIX-XXXVIII*), np. Hurst – Rudhardt, *Papyri Bodmer XXX-XXXVII*, s. 2; Livrea, *Dorothei Laudes] Domini Jesu*, s. 39, nota 1; G. Agosti, *La Visione di Dorotheo. Paideia classica ed esperien-*

polski tytuł *Pochwała Pana Jezusa* odpowiada najlepiej domniemanej wersji greckiej i łacińskiej.

Omawiany utwór Doroteosa, poświęcony Jezusowi Chrystusowi jako synowi Boga i Jego wysłannikowi na ziemi, wydaje się objętościowo skromny, gdyż zawiera jedynie dwadzieścia pięć heksametrycznych wersów, napisanych w literackim dialekcie epickim. Autor stara się naśladować dzieła Homera¹⁰ i dość umiejętnie wprowadza do własnej twórczości liczne frazy homeryckie¹¹. Wpływ innych autorów epickich (m.in. Hezjoda, Apolloniosa z Rodos, Kwintusa ze Smyrny) na chrześcijańskie poematy Doroteosa jest zdecydowanie mniejszy, ale dostrzegalny¹². Wiersze analizowanego utworu są starannie dobrane do treści, a zastosowany przez autora heksametr daktyliczny prezentuje się poprawnie pod względem metrycznym i prozodycznym, co świadczy o doskonałym wykształceniu poety zarówno w zakresie greckiej literatury pogańskiej¹³, jak i chrześcijańskiej¹⁴. Luki występujące w papirusie bodmeriańskim dają się bez trudności uzupełnić, dzięki czemu można poemat restytuować w formie kompletnej.

za *visionaria nell'Egitto tardoantico*, „Studi e Materiali di Storia delle Religioni” 79 (2013) fasc. 1, 136. Skrót *Laud.* (= *Laudatio domini Iesu*) pojawia się w innych publikacjach, np. *Diccionario griego-español*, t. 6, s. XXX.

¹⁰ Bremmer (*The Vision of Dorotheus*, s. 258) wypowiada następującą opinię o wpływie Homera na twórczość Doroteosa: „It is evident that the author knows Homer; one could even say that the poem [tj. *Visio Dorothei*] is a Homeric cento”. Chociaż utwory Doroteosa nie należą do typowych centonów, to jednak zapowiadają rozwój poezji centonicznej w epoce późnej starożytności i średniowiecza.

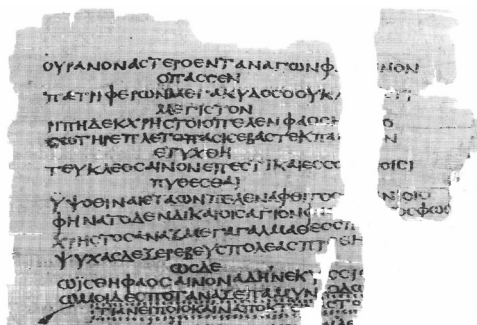
¹¹ W *Pochwale Pana Jezusa* pojawiają się liczne wyrażenia homeryckie, np. w. 4: ἀρετῆν ἀναφαίνων (= *Ilias* XX 411); ἐπ' ἀπείρονα γαίαν (= *Ilias* VII 446; XXIV 342; *Odyssea* XV 79; XVII 386; XIX 107); w. 7: λαῖδ' ἅπαντα (= *Odyssea* II 81); w. 12: καὶ ἐξεσάωσε (= *Odyssea* IV 501); w. 15: οὐρανὸν ἀστερόεντ' (= *Ilias* XV 371); w. 16: μέγα κῆδος (= *Ilias* VII 176); w. 17: φάος ἠελίου (= *Ilias* I 605); w. 19: καὶ ἐσσο[μέ]νοισι πυθέσθαι (= *Ilias* II 119). W analizowanym utworze Doroteosa spotykamy też wariacje fraz homeryckich, np. w. 16: ὅου κλέος ἐστὶ μέγιστον (por. *Odyssea* I 70: ὅου κράτος ἐστὶ μέγιστον); w. 18: ἔπλετο πᾶσι (por. *Ilias* XII 271: ἔπλετο ἔργον ἅπασι); w. 23: προέη[κε φό]ωσδε (= *Ilias* II 309: ἦκε φόως δέ); w. 24: νεκύεσσι φ[αν]ήνας (= *Odyssea* XII 384: ἐν νεκύεσσι φαείνω).

¹² Element hezjodejski w twórczości Doroteosa omawia A. Hurst, *Présence d'Hésiode dans la „Vision de Dorotheos” et dans les poems du Codex Bodmer des visions*, „Annuaire de la Société d'études béotiennes” 2 (1995) fasc. 2, 913-919.

¹³ Świetną znajomość poematów homeryckich wykazuje poeta chrześcijański również w innych swoich utworach, por. G. Agosti, *Alcuni omerismi nella Visio Dorothei (P. Bodmer XXIX)*, „Orpheus” 10 (1989) 101-116; A. Hurst, *Hexamètres homériques du Codex des Visions de la Bibliotheca Bodmeriana*, w: *Hommage à Milman Parry. Le style formulaire de l'épopée homérique et la théorie de l'oralité poétique*, éd. F. Létoublon, Amsterdam 1993, 237-249; A.-L. Rey, *Le traitement du matériau homérique dans l'Adresse aux Justes*, w: *Le Codex des Visions*, éd. A. Hurst – J. Rudhardt, Genève 2002, 173-193; K. Tadajczyk, *Hymn Dorotheosa „Do Abrahama” wobec tradycji homeryckiej*, w: *Euterpe, Terpsichore, Erato. Liryka grecka i jej recepcja. Księga ku czci prof. Alicji Szastyńskiej-Siemion*, red. M. Wróbel, Classica Wratislaviensia 26, Acta Universitatis Wratislaviensis 2715, Wrocław 2005, 200-208; A.M. Lasek, *Hymnische Elemente in der „Visio Dorothei”*, „Symbolae Philologorum Posnaniensium Graecae et Latinae” 23 (2013) z. 1, 47-48.

¹⁴ Liczne odniesienia Doroteosa do Nowego Testamentu, zamieszczone w *Pochwale Pana Jezusa*, zostały wskazane niżej w komentarzu do przekładu. W innych utworach poeta chętnie wyko-

Rozpatrywany poemat zawiera akrostych alfabetyczny (tzw. alfabetikon)¹⁵, co oznacza, że poszczególne jego wersy zaczynają się od kolejnych dwudziestu czterech liter alfabetu greckiego (tj. od Α do Ω). Jednak Doroteos do alfabetikonu dołożył dodatkowy, dwudziesty piąty heksametr, zaczynający się na omegę (Ω), a w proponowanym przez nas tłumaczeniu na literę Z.

II. 2. *Papyrus Bodmer XXXII*. Fragment końcowy zawierający wersy od O do Ω. Źródło: *Papyri Bodmer XXX-XXXVII: «Codex des Visions». Poèmes divers*, édités avec une introduction générale, des traductions et des notes par A. Hurst – J. Rudhardt, München 1999, wkładka. Przedruk za zgodą „Fondation Martin Bodmer, Cologne”.

W tym dodatkowym, nieparzystym werse poeta kieruje własną prośbą do Jezusa Chrystusa: „Zawsze mi, Doroteosowi, przychodź z pomocą, Panie!” (w. 25: ὦ μοι, δέσποτ' ἄναξ, ἐπαμύνοε Δω[ροθέω σῶ]). U dołu tego drobnego poematu poeta umieszcza zatem własną pieczęć literacką (tzw. sfragis)¹⁶, która dokumentuje

rzystuje starotestamentowe wątki, np. opowieść o ofierze Izaaka, por. T. Hilhorst, *The Bodmer Poem on the Sacrifice of Abraham*, w: *The Sacrifice of Isaac: The Aqedah (Genesis 22) and its Interpretations*, ed. E. Noort – E. Tigebelaar, Leiden 2002, 96-108; P.W. van der Horst – M.F.G. Parmentier, *A New Early Christian Poem on the Sacrifice of Isaac*, w: *Le Codex des Visions*, éd. A. Hurst – J. Rudhardt, Genève 2002, 155-172; K. Tadjczyk, *Hymn Dorotheosa „Do Abrahamą” wobec tradycji biblijnej*, w: *Sapere aude. Księga pamiątkowa ofiarowana Profesorowi dr. hab. Marianowi Szarmachowi z okazji 65 rocznicy urodzin*, red. I. Mikołajczyk, Toruń 2004, 293-299; Doroteos, *Do Abrahamą* (Witczak – Tadjczyk), s. 519-528; K. Kalish, *The Apple among the Trees: To Abraham (PBodmer 30) and the Apple at the Sacrifice of Isaac*, VigCh 69 (2015) 1-21.

¹⁵ Akrostych alfabetyczny zawierał także wydany przez nas hymn Doroteosa *Do Abrahamą*, zob. Miguélez Cavero, *Poems in Context*, s. 51, 62 i 335. O akrostychach alfabetycznych w poezji późnoantycznej szerzej rozprawia G. Agosti, *I poemetti del Codice Bodmer e il loro ruolo nella storia della poesia tardoantica*, w: *Le Codex des Visions*, éd. A. Hurst – J. Rudhardt, Genève 2002, 92-93, spec. nota 98.

¹⁶ Analogiczną pieczęć poeta składa także w innych swoich poematach, m.in. w hymnie *Do Abrahamą* (*Ad Abraham*, Pap. Bodmer XXX, w. 30) oraz w poemacie *Do sprawiedliwych* (*Ad Justos*, Pap. Bodmer XXXI, w. 160). Por. Livrea, *Dorothei Laudes] Domini Jesu*, s. 42; Lasek, *Hymnische Elemente in der „Visio Dorothei”*, s. 46.

nie tylko neoficką gorliwość i głębokie zaangażowanie Doroteosa, ale także emanuje niezłomnym poczuciem własnej wartości jako wybitnego poety chrześcijańskiego¹⁷ działającego wśród wyznawców religii chrześcijańskiej i tworzącego dla dobra chrześcijańskiego Kościoła.

Poszczególne wiersze Doroteosa, ujęte w dostojne metrum heksametyczne, składają się na afirmację Jezusa Chrystusa i na skrupulatną pochwałę jego dokonań na ziemi i w niebie. Zasada budowy utworu jest prosta i przejrzysta. Każdy wiersz zaczyna się od kolejnej litery i zawiera osobną myśl, która niezmiernie rzadko jest kontynuowana w następującym wersie. Np. wers pierwszy ukazuje Jezusa jako jedynego Syna Boga i Jego obraz czysty, a drugi uwydatnia, że Chrystus króluje w niebie świetlistym jak najlepszy władca. Trzeci wers donosi, że Chrystus przyszedł na ziemię, ażeby ją i ludzi zamieszkałych na niej zbawić i ocalić, a kolejny mówi o cnocie Jezusa, którą poprzez miłość ukazał wszystkim ludziom dobrym. Następnie pojawiają się inne czytelne emblematy i pochwały i tak dochodzimy aż do wersu 24, w którym ludziom zmarłym i przebywającym w podziemiach Hadesa Jezus Chrystus ofiaruje zmartwychwstanie. Taka prosta, jednowersowa budowa wiersza heksametycznego, umiejętnie podbudowana akrostychem alfabetycznym, ułatwiała, bez wątpienia, wiernym szybkie przyswojenie i zapamiętanie pochwały Jezusa Chrystusa.

Proponowana niżej translacja heksametycznego utworu Doroteosa pt. *Pochwała Pana Jezusa* ma charakter poetycki. Tłumacz zachowuje alfabetyczny układ wiersza, czyli w polskiej adaptacji poszczególne wersy zaczynają się od kolejnych liter polskiego alfabetu (od A do Z) i tworzą akrostych alfabetyczny, przy czym w przekładzie wprowadzono dwa wersy na literę Z, ponieważ w oryginale greckim także występują dwa wersy rozpoczynające się od omegi (Ω). Polski tekst naśladuje rytmikę heksametru daktylicznego. Wartość poetycką oryginału greckiego wzmacniają zastosowane w przekładzie rymy żeńskie¹⁸.

WYDANIA TEKSTU

- E. Livrea: *Dorothei Laudes] Domini Jesu (P. Bodmer XXXII)*, ZPE 147 (2004) 39-43.
 A. Hurst – J. Rudhardt: München 1999, *Papyri Bodmer XXX-XXXVII: «Codex des Visions». Poèmes divers*, 105-118.

¹⁷ Istnieje uzasadnione przypuszczenie, że Doroteos, syn Kwintosa (poety?), mógł być potomkiem znanego epika greckiego Kwintosa ze Smyrny, który napisał słynne dzieło pt. *Posthomerica*. Por. Kessels – Horst, *The Vision of Dorotheus*, s. 316-317; Bremmer, *The Vision of Dorotheus*, s. 255-256; W. Appel, *Klea kai aklea andron. Zarys dziejów greckiej poezji epickiej od Choirilosa do Nonnosa*, Toruń 2002, 162-163; tenże, *Poezja epicka od Antymacha do Nonnosa*, LGS I 317-318; Agosti, *La Visione di Dorotheo*, s. 142.

¹⁸ Autorzy składają podziękowania prof. dr. hab. Jerzemu Danielewiczowi (UAM) za interesujące i ważne uwagi do przekładu, a także innym osobom, które poczyniły drobne komentarze do pierwotnej wersji tego artykułu.

PRZEKŁADY NOWOŻYTNE

Francuskie:

A. Hurst – J. Rudhardt, München 1999: *Papyri Bodmer XXX-XXXVII. «Codex des Visions». Poèmes divers*, 115-116.

Włoskie:

E. Livrea: *Elogio del Signore Gesù*, ZPE 147 (2004) 42-43.

Angielskie:

Przekład fragmentaryczny (w. 20-24): K. Kalish, Genève 2012: *Actes du 26e Congrès international de papyrologie. Genève, 16-21 août 2010*, éd. P. Schubert, 392.

BIBLIOGRAFIA

Papyri Bodmer XXX-XXXVII: «Codex des Visions». Poèmes divers, edités avec une introduction générale, des traductions et des notes par A. Hurst et J. Rudhardt, München 1999, 105-118; E. Magnelli, *Sui nuovi poemetti del 'Codice delle Visioni' (PBodmer 31.43, 62; 32.15; 35.64-65)*, ZPE 132 (2000) 153-156; G. Agosti, *I poemetti del Codice Bodmer e il loro ruolo nella storia della poesia tardoantica*, w: *Le Codex des Visions*, éd. A. Hurst – J. Rudhardt, Genève 2002, 73-114; W. Appel, *Klea kai aklea andron. Zarys dziejów greckiej poezji epickiej od Choirilosa do Nonnosa*, Toruń 2002, 162-163; E. Livrea, *Dorothei Laudes] Domini Jesu (P. Bodmer XXXII)*, ZPE 147 (2004) 39-43; K. Tadjczyk, *Hymn Dorotheosa „Do Abrahama” wobec tradycji biblijnej*, w: *Sapere aude. Księga pamiątkowa ofiarowana Profesorowi dr. hab. Marianowi Szarmachowi z okazji 65 rocznicy urodzin*, red. I. Mikołajczyk, Toruń 2004, 293-299; W. Appel, *Poezja epicka od Antymacha do Nonnosa*, LGS I 317-318; K. Tadjczyk, *Hymn Dorotheosa „Do Abrahama” wobec tradycji homeryckiej*, w: *Euterpe, Terpsichore, Erato. Liryka grecka i jej recepcja*, red. M. Wróbel, Classica Wratislaviensia 26, Acta Universitatis Wratislaviensis 2715, Wrocław 2005, 200-208; L. Miguélez Cavero, *Poems in Context: Greek Poetry in the Egyptian Thebaid 200-600 AD*, Berlin 2008, 61-62; K. Kalish, *The Presence of Hades in the Codex of Visions (P.Bodm. XXXI, XXXII, XXXV)*, w: *Actes du 26e Congrès international de papyrologie. Genève, 16-21 août 2010*, éd. P. Schubert, Genève 2012, 391-398; G. Agosti, *La Visione di Dorotheo. Paideia classica ed esperienza visionaria nell'Egitto tardoantico*, „Studi e Materiali di Storia delle Religioni” 79 (2013) z. 1, 134-151; A.M. Lasek, *Hymnische Elemente in der „Visio Dorothei”*, „Symbolae Philologorum Posnaniensium Graecae et Latinae” 23 (2013) z. 1, 45-56; J.M. Robinson, *The Story of the Bodmer Papyri. From the First Monaster's Library in Upper Egypt to Geneva and Dublin*, Cambridge 2013; Doroteos, *Do Abrahama (Pap. Bodmer XXX: Ad Abraham)*, z języka greckiego przełożył K.T. Witczak, wstępem i komentarzem opatrzyli K. Tadjczyk – K.T. Witczak, VoxP 34 (2014) t. 61, 519-528; K. Kalish, *The Apple among the Trees: To Abraham (PBodmer 30) and the Apple at the Sacrifice of Isaac*, VigCh 69 (2015) 1-21.

PRZEKŁAD*

- Agnat¹⁹ jedyny Jezus²⁰ jest Boga obrazem²¹ czystym,
 Bowiem jako najlepszy w niebie króluje²² świetlistym²³.
 Cała Ziemia przyjęła Chrystusa, ażeby ją zbawił,
 Dobrym ludziom przez miłość własną swą cnotę objawił²⁴.
 5 Emanując ją pokój²⁵ na ziemi kulistej rozszerzył.
 Folgując ludziom zesłał najszczęszą za grzechy skruchę²⁶,
 Gromadząc lud cały przyniósł dobrym świetlistą otuchę.

* Przekładu dokonano na podstawie greckiego wydania krytycznego Enrico Livrei: *Dorothei Laudes] Domini Jesu* (P. Bodmer XXXII), ZPE 147 (2004) 39-43.

¹⁹ Wyraz *agnat*, oznaczający w tym miejscu „syna”, ma szerszy sens „potomek lub krewny w linii męskiej”.

²⁰ Zwrot οἶος Ἰησοῦς (jedyny Jezus) pojawia się także w *Wizji* Doroteosa (w. 293: τοῖάδ' ἐμοὶ προσέειπεν ἐμὸς θεὸς οἶος Ἰησοῦς – te [słowa] mi powiedział mój Bóg jedyny Jezus). W komentarzu do wersetu 293 *Wizji* podkreśla się, że „[o]nly in this line the name «Jesus» is used, strikingly enough preceded immediately by «my only God»” (Kessels – Horst, *The Vision of Dorotheus*, s. 358).

²¹ Już św. Paweł w 2Kor 4, 4 nazywa Jezusa „obrazem Boga”: εἰκὼν τοῦ θεοῦ. Podobny zwrot pojawia się też w Kol 1, 15: εἰκὼν τοῦ θεοῦ τοῦ ἀοράτου (obraz Boga niewidzialnego). W *Pochwale Jezusa Chrystusa* pojawia się alternatywny zwrot ἀγαλμα θεοῦ (obraz Boga), por. Clemens Alexandrinus, *Stromata* VII 4; Origenes, *Contra Celsum* 8, 18. Także w *Wizji* Doroteosa Bóg wysła z nieba Chrystusa, obraz siebie samego, by ludzkości przyniósł boskie światło (w. 1-2: [...] ἀπ' οὐρανὸθεν ἐν θεῖος ἀγνός | Χρηστόν, ἀγαλμα εἶοιο, δῖον φάος ἄπρασε κόσμῳ), zob. *Papyrus Bodmer XXIX: Vision de Dorotheos*, Edité avec une introduction, une traduction et des notes par A. Hurst – O. Reverdin – J. Rudhardt, Cologny – Genève 1984, 53; Kessels – Horst, *The Vision of Dorotheus*, s. 320 i 346.

²² Jak poucza św. Jan (J 18, 33-37), królestwo Jezusa nie jest z tego świata. Św. Łukasz (19, 38) wyraźnie wskazuje, że chodzi o królestwo niebiańskie. Jezus jest nazywany królem także w innych ewangeliach (por. Mt 27, 11-12; Łk 23, 1-2). Warto odnotować, że fraza Doroteosa ἐμβασίλευσεν ἐν οὐρανῷ (w niebie króluje) wydaje się naśladować podobne zwroty w dziełach Hezjoda (*Opera et dies* 111: οὐρανῷ ἐμβασίλευεν; *Theogonia* 71: οὐρανῷ ἐμβασιλεύει).

²³ Zwrot (ἐν) οὐρανῷ ἀγλαόντι (w niebie świetlistym) pojawia się także w utworze Doroteosa *Do sprawiedliwych* (*Ad Justos*, Pap. Bodmer XXXI, w. 159: οὐρανῷ ἀγ<λ>αόντι κομισσάμενος παράδεισον).

²⁴ Doroteos przywołuje w tym miejscu frazę homerycką ἀρετὴν ἀναφαίνων (zob. *Ilias* XX 411: δὴ τότε νηπιέησι ποδῶν ἀρετὴν ἀναφαίνων). Użycie terminu ἀρετή (cnota) w odniesieniu do Jezusa Chrystusa jest godne odnotowania, por. Hurst – Rudhardt, *Papyri Bodmer XXX-XXXVII*, s. 109; Lampe, s. 225.

²⁵ Relację pokoju (gr. εἰρήνη) do rozmaitych cnót sygnalizuje Lampe, s. 420-421.

²⁶ Wyzwolenie ludzi od grzechu zapowiada Jezus w Ewangelii według św. Jana (8, 34-36).

- Hojnie mądrym udzielał wiedzy²⁷, jak postępować należy.
 Istotnie zbawcą²⁸ jest nieśmiertelnym, gdyż ubogich bez liku
- 10 Jezus również pozyskał, prowadząc do raju grzeszników.
 Kornemu ulżył pokoleniu śmiertelnych służebników Jego,
 Ludzi ubiegających się nazwał, ocalając ich z nicości,
 Łaskawie zapewnił skrucę ludziom niecierpiącym złości.
 Mocne światło²⁹ ze sobą do nieba zabrał gwiazdzistego.
- 15 Na ląd suchy przyszedłszy jako towarzysz dla ludzi,
 Ojcu przyniósł ogromną chwałę i atencję wieczną.
 Podziw od Chrystusa promieniał jasnością słoneczną.
 Równał się z ludźmi zbawiciel³⁰, zachwyty zewsząd budził.
 Sławę Jego szlachetną powinni poznawać potomni.
- 20 Światło święte pokazał wśród dobrych zbawiciel niezłomny.
 Tam w górze³¹ zamieszkał Syn nieśmiertelny wraz z Bogiem,
 Umiłowany Chrystus, władca, a Boga obraz wiekopomny.
 Wyprowadził on z Erebu³² na światło dusze mnogie,

²⁷ W Ewangelii według św. Łukasza Jezus Chrystus przyrzeka ludziom dać prawdziwą mądrość/wiedzę (gr. σοφία f. – mądrość, wiedza), której nikt „nie będzie mógł się oprzeć ani sprzeciwić” (Łk 21, 15).

²⁸ Termin homerycki ἰητήρ (= gr. att. ἰατήρ) oznacza zarówno lekarza, chirurga, jak i zbawcę, por. Abramowiczówna II 485; *Słownik grecko-polski*, na podstawie słownika Z. Węclewskiego opracował O. Jurewicz, t. 1, Warszawa 2000, 458; F. Montanari, *Vocabolario della lingua greca*, Milano 2003, 932. Chrystus jako archetyp lekarza-zbawcy funkcjonuje u Ojców Kościoła, począwszy od św. Ignacego z Antiochii w liście do kościoła w Efezie (7, 2).

²⁹ *Editio princeps* (z 1999 r.) zawierała tekstową lukę φά[...].νόν w wersie 15 *Pochwały Pana Jezusa*, por. *Papyri Bodmer XXX-XXXVII*, s. 114a. Przekonujące uzupełnienie φάτος αἰνόν (dosł. „nadzwyczajne, wielkie światło”, w przekładzie polskim „mocne światło”) zaproponował E. Magnelli, *Sui nuovi poemetti del 'Codice delle Visioni' (PBodmer 31.43, 62; 32.15; 35.64-65)*, ZPE 132 (2000) 154-155. Odczyt ten został zaakceptowany w ostatniej edycji (z 2004 r.), zob. Livrea, *Dorothei Laudes] Domini Jesu*, s. 40. Istotnie, ten sam (dobrze zachowany) zwrot φάτος αἰνόν powtarza się w wersie 24, gdzie symbolizuje „zmartwychwstanie”.

³⁰ Wyraz grecki σωτήρ (zbawiciel, wybawiciel) jest stałym epitetem Jezusa Chrystusa, por. Lampe, s. 1368-1369.

³¹ Tam w górze, tj. w niebie. Termin homerycki ὑψόθι (na wysokości, w górze) został również wykorzystany przez Nonnosa z Panopolis w *Parafrazie Ewangelii św. Jana*, por. Lampe, s. 1468.

³² Erebus (dosł. „ciemność”) oznaczał w mitologii greckiej państwo podziemne, do którego udawały się dusze zmarłych. Nie ma pewności, czy Erebus w *Pochwale Pana Jezusa* należy pojmować dosłownie (siedziba umarłych), czy wyłącznie metaforycznie (Chrystus wyprowadził dusze

Zmarłym w Hadesie³³ zapragnął przynieść zmartwychwstanie³⁴.
25 Zawsze³⁵ mi, Doroteosowi, przychodź z pomocą, Panie³⁶!

z języka greckiego przełożył
Krzysztof Tomasz Witczak,
wstępem i komentarzem opatrzyli
Konrad Tadjczyk – Krzysztof Tomasz Witczak**

„z ciemności”, tj. z zabobonu fałszywej religii). Pierwsza interpretacja wydaje się bardziej uzasadniona, gdyż w następnej linii (w. 24) pojawia się wzmianka o zmarłych (dat. pl. νεκρούς) przebywających w Hadesie (dat.-loc. sg. Ἅιδην). Ewangelie przekazują wiele informacji o cudach wskrzeszania umarłych, dokonanych przez Jezusa Chrystusa.

³³ O zejściu Jezusa do Hadesu (krajny zmarłych) i jego zmartwychwstaniu szerzej rozprawia K. Kalish, (*The Presence of Hades in the Codex of Visions*, s. 391-398). Por. Hurst – Rudhardt, *Papyri Bodmer XXX-XXXVII*, s. 110.

³⁴ W oryginale greckim występuje zwrot φάος αἰών (nadzwyczajne, wielkie światło), który w tym miejscu – według opinii dotychczasowych badaczy – symbolizuje rezurekcję czyli wskrzeszenie umarłych w dniu sądu ostatecznego. Tłumacz zrezygnował z dosłownego przekładu na rzecz „zmartwychwstania”.

³⁵ Poeta wprowadza dwa wersy na omegę Ω (w tłumaczeniu polskim odpowiadają im dwie linie rozpoczynające się od litery Z), aby utwór zakończyć osobistą prośbą skierowaną do Jezusa Chrystusa. Podobna prośba pojawia się w hymnie *Do Abrahama* (Pap. Bodmer XXX, w. 29-30: „Wejrzyj na oddanego szczerze, / Wielce cnotliwego Doroteosa, wchodzącego już na wieżę”) i utworze *Do sprawiedliwych* (Pap. Bodmer XXXI, w. 160), gdzie poeta Doroteos (już umierający, jak Hurst i Rudhardt domniemywają) pragnie żyć w raju pośród sprawiedliwych, por. Hurst – Rudhardt, *Papyri Bodmer XXX-XXXVII*, s. 68-70; Agosti, *La Visione di Dorotheo*, s. 139; E. Livrea, *Dorothei Carmen ad Justos* (= *P. Bodmer XXXI*), „*Analecta Papyrologica*” 18-20 (2006-2008) 36 i 43.

³⁶ Fraza δέσποτ' ἄναξ ἐπαμύνεο pojawia się także w *Wizji Doroteosa* (306), zajmując tę samą pozycję w heksametrze. Wyraz δεσπότης jest częstym epitetem zarówno Boga Ojca, jak i Jezusa Chrystusa, por. Lampe, s. 339. Rzadziej u Ojców Kościoła pojawia się określenie ἄναξ (władca), zob. tamże, s. 114. Oba epitety mają prastarą genezę i występują już w epoce mykeńskiej (gr. myk. *do-po-ta, wa-na-ka*), zob. A. Bartoněk, *Handbuch des mykenischen Griechisch*, Heidelberg 2003, 548 i 612. Homer używa tylko słowa ἄναξ, zob. G. Authenrieth, *Wörterbuch zu den Homerischen Gedichten*, Leipzig 1887, 35.

** Prof. zw. dr hab. Krzysztof Tomasz Witczak, filolog klasyczny, językoznawca; profesor w Zakładzie Latynistyki i Językoznawstwa na Wydziale Filologicznym Uniwersytetu Łódzkiego; e-mail: ktw@uni.lodz.pl lub krzysztof.tomasz.witczak@gmail.com; dr Konrad Tadjczyk – adiunkt w Katedrze Prawa Rzymskiego na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Łódzkiego; e-mail: asterios@o2.pl.

